

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ СЕЛА В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена питанням розвитку продуктивних сил регіонів в умовах територіальної децентралізації. Автори на основі Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про місцеве самоврядування в Україні» аналізують процес створення об'єднаних територіальних громад. Окремо розглянуто термін «спроможні територіальні громади», суть якого конкретно викладено в Методиці формування спроможних територіальних громад, яку Кабінет Міністрів України затвердив 8 квітня 2015 р. постановою № 214.

Зокрема, в статті розглянуті питання фінансування територіальної громади, формування дохідної частини її бюджету, оподаткування, активізації діяльності споживчої кооперації.

Для забезпечення спроможності об'єднаних територіальних громад уже найближчим часом необхідно відновлювати економічний потенціал населених пунктів, насамперед підприємств переробки сільськогосподарської сировини.

Розвиток продуктивних сил регіонів сприятиме реанімації діяльності на селі споживчої кооперації, будівництво заводів по переробці ріпаку, сої, соняшнику, що допоможе у створенні нових робочих місць та відновленні економічного потенціалу регіонів.

Studying the legal basis of self-employment in Ukraine is carried out by analyzing the relevant legislation. The article deals with the current issues and trends in the employment. The employment service is analyzed and legislative acts on employment and the labor market are explored. It is proposed the ways of improving the efficiency of labor potential. The need for legal reform on self-employment is motivated. The suggestions for improving the legal documents on regulation of self-employment of the population, in order to increase its efficiency and enhance competitiveness in the labor market are given.

In the context of strengthening the legal security of self-employment it is proposed to adopt a Law "On self-employment of population". All rights and responsibilities of self-employed are sure to be written. The author of the article offers to form a professional association of self-employed, which would performed as a defender of their interests and proposes to make the appropriate amendments to the laws "On Employment of Population", "On Pension System", "On labor in Ukraine", "On Labor Protection", "On Collective Bargaining and agreements".

The author believes that improving the "Tax Code" it is necessary to prescribe in detail the features of self-taxation, which should serve as the basis for the "legalization" of employment.

The laws on the legal provision of social protection of self-employed are of a great importance. It is proposed to make some appropriate amendments to the Law "On Compulsory State Insurance", "On state social standards and state social guarantees".

The proposed by the author recommendations will help to reduce the amount of unemployment, the ratio of employees in the "shadow" economy.

Ключові слова: продуктивні сили, територіальна децентралізація, економічний потенціал, інвестиції, місцеві ресурси.

Key words: employment, self-employment, regulations, unemployment, the Laws of Ukraine.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан регіонального розвитку продуктивних сил характерний глибокими депресивними процесами. Особливо чітко це простежується в динаміці й тенденціях розвитку демографічної ситуації, спаді промислового виробництва, погіршенні екологічної ситуації, загостренні соціальних проблем. Разом з тим, поряд із регіональними відмінностями ці питання є особливо актуальними в аграрно-індустріальних регіонах, зокрема в сільській місцевості.

Аналіз досліджень і публікацій в яких започатковано розв'язання проблем. Питанням розвитку продуктивних сил взагалі, у тому числі в аграрно-індустріальних регіонах, присвячено багато наукових публікацій. Ці проблеми є предметом наукових досліджень учених Львівського інституту регіональних досліджень НАНУ, Інституту

демографії і соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ, Інституту природокористування і сталого розвитку НАНУ, вищих навчальних закладів, провідних фахівців в органах державної влади та місцевого самоврядування. Дослідження територіальної децентралізації базуються на відповідних законах України, постановах Кабінету Міністрів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із стратегічних завдань територіальної децентралізації є створення соціально-економічних передумов, що б сприяли б активізації зусиль новостворених територіальних громад для подолання депресивних процесів. Для цього передбачено формування насамперед створення перш за все територіальних громад, які б забезпечили розширене відтворення населення і трудового потенціалу, відновили промисловий потенціал і створили необхідну кількість робочих місць, підняли рівень життя мешканців до бажаних стандартів. Спроможні територіальні громади створюватимуться в інтересах місцевого населення, опираючись на органи місцевого самоврядування. Цей процес триватиме на основі, Законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про місцеве самоврядування в Україні».

Після створення спроможних територіальних громад передбачено перегляд і мережі середньої ланки управління, тобто ліквідування районних державних адміністрацій; значну частину їх повноважень буде переказана територіальним громадам.

До повноважень територіальних громад належатиме надання високоякісних послуг у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, забезпечення охорони громадського порядку та інших сфер життєдіяльності членів територіальних громад. Однак успішне функціонування територіальних громад буде цілком залежати від їх фінансової, інфраструктурної і кадрової спроможності.

У Методиці формування спроможних територіальних громад затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 зазначено, що воно базується на аналізі забезпеченості населених пунктів розвинутою інфраструктурою для виконання функцій адміністративних центрів, на вивченні трудової міграції населення, виявленні культурно-географічних спільностей, територіальних розбіжностей в умовах та рівні життя мешканців цих населених пунктів, які виявили бажання створити об'єднану територіальну громаду.

Оскільки процес територіальної децентралізації перебуває на етапі розроблення перспективних планів у кожній області та відбувається відповідно до Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад», доцільно загострити увагу на деяких аспектах від яких залежатиме результативність здійснення децентралізації.

Насамперед потребують уточнення термін «спроможність територіальних громад» і перелік критеріїв, які необхідно використовувати при визначенні цієї спроможності. Поняття «спроможність» ми пропонуємо розглядати як економічну спроможність об'єднаної територіальної громади забезпечити свою життєздатність за рахунок власних коштів. У згаданій «Методиці» чітко зафіксовано, що спроможні територіальні громади мають надавати якісні послуги [4] – і бути наділені достатніми фінансовими ресурсами. У зв'язку з цим виникають питання, хто має наділити об'єднані територіальні громади достатніми фінансовими ресурсами і як встановити кількісні параметри цієї достатності.

Як зазначено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1. 04. 2014 р. № 333 та Законі «Про добровільне об'єднання територіальних громад», у кожній області кількість об'єднаних територіальних громад буде більшою, ніж нинішня кількість адміністративних районів. Якщо припустити, що в кожній об'єднаній територіальній громаді потрібно створити виконавчі органи, які б організовували діяльність закладів освіти, культури, медицини, соціального захисту, правопорядку, то виникає необхідність їх фінансування, обсяг якого залежатиме від чисельності адміністративного апарату, а також витрат на оплату працівників соціальної сфери, утримання приміщень (шкіл, дитячих садків, лікарень, бібліотек, клубів, адміністративних приміщень і т. д.). Отже, для здійснення територіальної децентралізації і забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад необхідно насамперед вирішувати, яким чином їх фінансувати на початковому етапі функціонування.

При розробленні бюджету об'єднаної територіальної громади з урахуванням принципу її спроможності важливим є прогнозування реальних доходів громади. Це особливо важливо в аграрно-індустріальних регіонах, де аграрний сектор є домінуючою сферою зайнятості членів територіальної громади.

Нині поряд з територіальною децентралізацією необхідно реформувати фіскальні відносини, особливо в сільській місцевості. У Податковому кодексі потрібно переглянути податки, які стосуються малого і середнього бізнесу, фермерів, «тіньової зайнятості». Сьогодні інфраструктура сільської місцевості перебуває в стані «застою». Великі аграрні холдинги експлуатують сільськогосподарські землі, не поспішаючи вкладати інвестиції у розвиток продуктивних сил тих поселень, мешканці яких віддали їм свої землі в оренду. Наприклад, найбільші аграрні холдинги на Тернопільщині за 1 га земельного паю платять орендодавцям 4–5 ц зерна як правило четвертого класу. При врожайності 5 т з 1 га орендодавець отримує лише $\approx 10\%$ від валового збору зерна. Обґрунтованість такої плати за оренду землі можна було б вважати достатньою, якби орендарі вкладали кошти у розвиток соціальної інфраструктури сіл, будівництво і ремонт доріг, розвивали малі та середні підприємства, фінансували готельно-ресторанний бізнес і тим сприяли розвитку рекреації і туризму, особливо зеленого.

Значний резерв зростання доходної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад криється в організації закупівлі у сільських населених пунктах продукції рослинництва й тваринництва, особливо молока і м'яса. Відсутність можливості реалізувати на селі продукцію особистих господарств спонукає місцевих мешканців зменшувати обсяги її виробництва.

Пожвавлення економічних процесів у сільській місцевості могло б сприяти активізації діяльності споживчої кооперації, яка, на нашу думку, сьогодні не виконує доручених їй завдань. У багатьох районах сільські споживачі товариства перестали функціонувати, тобто займатися закупівлею лишків сільськогосподарської сировини. Промислові підприємства, що належали споживчій кооперації, припинили виробничу діяльність, а чимало з них здали в оренду або повільно розпродують.

Прийнятий Верховною Радою України Закон про територіальну децентралізацію означатиме початок функціонування спроможних територіальних громад і дасть потужний поштовх для формування дієздатної соціальної інфраструктури, активізації господарської діяльності з метою забезпечення самофінансування.

Для успішного функціонування територіальних громад необхідно домогтися насамперед їх економічної спроможності, тобто збалансування їхнього бюджету. Актуальним це завдання буде для територіальних громад основою економіки яких є сільське господарство, а головним ресурсом – земля. Податок на землю, а також на нерухомість (житло, господарські приміщення, транспортні засоби, сільськогосподарська техніка) становитимуть основу дохідної частини бюджетів територіальних громад. Податок на доходи фізичних осіб у територіальних громадах буде незначним, оскільки більшість з них зайнята в бюджетних установах, а їхня заробітна плата невисока. Наповнення грошовими коштами бюджетів територіальних громад для забезпечення їх життєдіяльності буде чи найважливішою проблемою виконавчої влади.

Для розв'язання цієї проблеми необхідно передусім відновлювати економічний потенціал населених пунктів, що належать до об'єднаної територіальної громади. Звичайно, відновити роботу цукрового заводу чи спиртзаводу силами громади, на території якої він розміщений у сучасних умовах буде нелегко. Але відновлення виробничої діяльності підприємств матиме велике як економічне, так і соціальне значення для багатьох територіальних громад, оскільки сировинна база цукрових, спиртових, консервних заводів, а також підприємств з переробки м'яса і молока формуватиметься спільними зусиллями кількох територіальних громад. Правда, організація сировинної бази потребує в сучасних умовах спільних дій керівництва аграрних холдингів, місцевих орендарів, фермерів і мешканців населених пунктів суміжних територіальних громад. У такій ситуації має бути задіяний економічний механізм, який би зацікавив орендарів і власників земельних паїв та присадибних ділянок. Відновлення виробничої діяльності згаданих підприємств

ускладнюється тим, що вони розміщуючись на території громади, можуть належати мешканцям інших областей і зареєстровані за місцем їх проживання. Тому врегулювання відносин власності на підприємства, розташовані в межах окремих територіальних громад, має відбуватися на рівні держави. Адже нині такі підприємства платять податок за місцем реєстрації його власника, а місцеві органи влади лише отримують податок за оренду землі, на якій вони розташовані.

Не менш важливим питанням є спеціалізація господарств орендарів, особливо в галузі рослинництва. Тепер ці господарства спеціалізуються переважно на вирощуванні зернових, кукурудзи, ріпаку, сої, а подекуди і соняшнику. Така спеціалізація не дає змогу дотримуватися сівозмін, але менш працезатратна, ніж вирощування цукрових буряків, картоплі, овочевих. Сучасна спеціалізація рослинної галузі виснажує ґрунти, хімічно їх забруднює і погіршує екологічну ситуацію. Фактично мінімізація посівних площ цукрових буряків зумовила зменшення валових зборів, скорочення сировинної бази цукрових заводів і, як наслідок закриття багатьох з них, а ціна цукру для населення зросла вдвоє.

Не менш важливим чинником відновлення діяльності з переробки сільськогосподарської сировини є пошук ринків збуту готової продукції: цукру, спирту, консервів, що мають вирішувати не тільки виробники, а й керівництво територіальних громад.

Проблема робочих місць у новоутворених територіальних громадах буде однією з найактуальніших. Відновлення виробничої діяльності переробних підприємств, як уже зазначено, дасть серйозні соціально-економічні результати, насамперед допоможе підняти рівень зайнятості населення, зменшити безробіття, збільшити доходи населення і податки в бюджет територіальних громад та видатки на розвиток соціальної сфери. В аграрно-індустріальних регіонах є значні резерви зростання зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць у аграрному секторі економіки. Мова може йти про будівництво підприємств з переробки ріпаку, сої, соняшнику. Сьогодні в Україні не вистачає потужностей для переробки насіння олійних культур. Спорудження таких підприємств в сільській місцевості означатиме не тільки нові робочі місця, а й додаткові прибутки виробників і додаткові податкові надходження в бюджет територіальних громад.

Заслуговують на увагу нові шляхи залучення інвестицій в аграрний сектор економіки. Традиційним шляхом залучення капіталовкладень у національну економіку є іноземні інвестиції, які сьогодні отримують переважно великі аграрні холдинги. Реалізація принципів територіальної децентралізації сприятиме посиленню економічної зацікавленості членів громад і можливостей для реалізації цих інтересів. Зокрема, доцільне залучення внутрішніх інвестицій як мешканців територіальних громад, так й інших громадян України. Правда, для того, щоб залучити кошти мешканців громади необхідно переконати внутрішніх інвесторів в економічній діяльності і гарантіях отримання дивідендів від вкладених інвестицій. Варто взяти до уваги, що внутрішні інвестори не мають повної довіри до державних і приватних інвестицій, тому необхідно забезпечити інвесторам вагомий гарантії з боку держави.

Розвитку продуктивних сил в аграрно-індустріальних районах сприятиме створення міжтериторіальних аграрних бірж, які б разом зі споживчою кооперацією займалися б закупівлею сільськогосподарської продукції, насамперед в особистих підсобних господарствах сільських мешканців. В умовах незадовільного стану доріг з твердим покриттям, а то й їх відсутності, нестачі транспортних засобів, дорожнечі паливно-мастильних матеріалів розгалужена мережа закупівельних пунктів дала б індивідуальним виробникам змогу реалізувати власну продукцію і в умовах економічної кризи отримувати вагомий дохід, що сприяло б розвитку продуктивних сил аграрних регіонів.

Висновки. Успіх територіальної децентралізації залежатиме від інтенсифікації процесів розвитку продуктивних сил села, а саме від:

- ефективного використання природних ресурсів і особливо земельних;
- нарощування сировинної бази заводів: цукрових, спиртових, м'ясо- і молокопродуктів та відновлення виробничої діяльності місцевих підприємств з переробки сільськогосподарської продукції;

- створення в об'єднаних територіальних громадах аграрних бірж, активізації діяльності споживчої кооперації;
- максимальної підтримки розвитку на селі малого і середнього бізнесу;
- масового залучення населення до внутрішнього інвестування переробних підприємств і сфери послуг та створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій;
- спроможності територіальних громад, яка, своєю чергою, залежатиме від відновлення їх економічного потенціалу, створення нових робочих місць, пошуку інвестицій, упровадження інноваційних технологій, ефективного менеджменту.

Література

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» ВВР.–2015.– № 13.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування».
3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Постанова Кабінету Міністрів України № 333 від 8 квітня 2014 р.
4. Методика формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України № 214 від 8 квітня 2015 р.

УДК 338.484.2

Гайда Юрій, Новак Юлія

АНАЛІЗ РИНКУ ГОТЕЛЬНО-ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ З ПОЗИЦІЇ СЕЗОННИХ КОЛИВАНЬ ПОПИТУ

Попит на послуги гостинності у великих туристичних кластерах (дистинаціях) має свою специфіку.

Його обсяги і динаміка в великій мірі залежать як від розвитку ядра та іншої туристичної інфраструктури кластеру, так і від сезонних коливань умов надання туристично-рекреаційних послуг.

Для згладжування сезонних коливань попиту на готельно-туристичні послуги запропоновано комплекс заходів, які передбачають застосування інструментів цінової політики, розширення асортименту туристично-рекреаційних продуктів і послуг та інших субміксів синхромаркетингу.

The demand for hospitality services in major tourist clusters (dystynatsiyah) has its own specifics.

Its volume and dynamics to a large extent depend on the development of core and other tourist infrastructure cluster and seasonal fluctuations of the terms of tourist and recreational services.

For smoothing seasonal fluctuations in demand for hotel and travel services offered range of activities that involve the use of instruments of pricing policy, diversification of tourist and recreational products and services and other submiksiv synhromarketynhu.

Ключові слова: економічне благо, коливання, туризм, сезон, попит, пропозиція.

Keywords: the economic benefit, vibrations tourism season, demand, supply.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасній економіці України сфера туризму та пов'язаний з нею готельний бізнес відіграє все більшу роль. Це пояснюється тим, що потреби як вітчизняних так і зарубіжних споживачів у туристичних і рекреаційних послугах зростають у геометричній прогресії. Тому зараз у світі на долю туризму припадає близько 9 % світового валового внутрішнього продукту, або 11 % світових споживчих витрат. Українські Карпати характеризуються унікальними природно-кліматичними умовами та наявністю різних видів рекреаційних і туристських ресурсів для розвитку не тільки внутрішнього, а й міжнародного туризму.

Туризм як галузь економіки може успішно існувати за наявності двох умов: вільного часу і достатнього рівня добробуту населення. Таким чином, необхідними передумовами виникнення масового попиту на туризм та послуги гостинності і підтримки його на високому рівні є збільшення вільного часу й зростання добробуту суспільства.